

Del deport a l'esport i de l'esport al deport. Més que una discussió terminològica

XAVIER TORREBADELLA I FLIX
Universitat Autònoma de Barcelona
franciscoxavier.torredadella@uab.cat

ALEXANDRE PLANAS I BALLEST
Institut CAR (Sant Cugat del Vallès)
alexandreplanas@gmail.com

Xavier Torredadella i Flix

és llicenciat en educació física per la Universitat de Barcelona i doctor per la Universitat de Lleida. Professor a l'Institut CAR de Sant Cugat del Vallès i professor associat a la Facultat de Ciències de l'Educació de la Universitat Autònoma de Barcelona. És expert en bibliografia històrica catalana i espanyola de l'educació física i l'esport. És membre del Grup de Recerca Innovació Didàctica i Valors a l'Educació Física i l'Esport (IVE/UAB) i investigador col·laborador en el Grup d'Investigació Social i Educativa de l'Activitat Física i l'Esport (GISEAFE / INEFC-Barcelona).

Alexandre Planas i Ballet

és llicenciat en educació física i en filosofia i ciències de l'educació, i entrenador nacional d'atletisme. Ha estat professor d'educació física d'educació secundària obligatòria (de l'octubre del 1999 a l'agost del 2003), professor de tècnic superior en animació fisicoesportiva (del setembre del 2003 a l'agost del 2008) i de tècnic esportiu de 1r nivell i 2n nivell (des del setembre del 2008). Actualment, és professor de terminologia catalana de tècnic esportiu de primer nivell.

Resum

Aquest article presenta una discussió terminològica i conceptual al voltant dels termes esport i deport. Es parteix d'una anàlisi sobre l'origen i la història d'aquests termes. El nou Diccionari general de l'esport (2010) ha definit oficialment el mot esport reduint-lo a activitat institucionalitzada. N'ha deixat fora de la definició les activitats físiques d'esbarjo que no estan sotmeses a reglamentacions i que no es practiquen amb un entrenament programat. Haurem de recórrer a un terme nou per a designar aquest tipus d'activitats o és que ja el tenim?

PARAULES CLAU: deport; esport; manlleus; variació lèxica; diccionaris

Abstract

From Deport to Esport and from Esport to Deport. More Than a Terminological Discussion

This article presents a terminological and conceptual discussion about the Catalan terms esport and deport. It is based on the analysis of their origin and their history. The new Diccionari general de l'esport (2010) has officially defined the term esport by reducing it to an institutionalized activity. It excludes any leisure physical activity that is not subject to regulations and that does not involve scheduled training. Will we have to resort to a new term to refer to these activities or do we already have one?

KEYWORDS: deport; esport; neologism; lexical variation; dictionaries

TERMINÀLIA 3 (2011): 22-30 · DOI: 10.2436/20.2503.01.22
Data de recepció: 26/01/2011. Data d'acceptació: 15/03/2011
ISSN: 2013-6692 (impresa); 2013-6706 (electrònica) · <http://terminalia.iec.cat>

En el Diccionari general de l'esport (2010) es defineix el terme *esport* com a «activitat corporal d'agilitat, destresa o força reglamentada i institucionalitzada que requereix un esforç continuat i un entrenament específic i metòdic». Ens plantejem si l'activitat física entesa com a recreació o com a mitjà per a poder gaudir d'un estat òptim de salut —opcions que resten fora de la definició esmentada— és o no és *esport*. En els seus orígens aquest terme va conviure amb un altre —*deport*— que actualment encara s'utilitza en algunes zones de l'àrea lingüística catalana i que també conserva el significat d'activitat física d'esbarjo (lligat al seu origen etimològic). Després d'efectuar un compendi de les diferents definicions que s'han donat a ambdós termes des de la del Diccionari general de la llengua catalana (Fabra, 1932), en valorem la més recent (Diccionari general de l'esport) i proposem una alternativa que està més d'acord amb la complexitat de la pràctica de l'activitat física esportiva que es porta a terme a la societat actual.

1 Anàlisi de l'origen dels termes *esport* i *deport*

Hom sap que la paraula *esport* és manllevada de l'anglès. La normativització del català —com la de qualsevol altra llengua— ha tingut i té algunes irregularitats. L'anglicisme *esport* n'és precisament una mostra. Per què s'ha desestimat el terme *deport*? *Deport* està documentat en la llengua catalana des de molt antic.¹ L'han utilitzat filòsofs —Ramon Llull—, prosistes —Bernat Metge, Bernat Desclot, Ramon Muntaner— i poetes —Ausias March i Jaume Roig.

Els orígens de la paraula *deport* cal cercar-los en la seva arrel etimològica: el terme llatí *deportare*, que volia dir 'transportar' o 'traslladar-se'. En el català antic, entre els segles XIII i XIV, el verb *deportar* va prendre el significat de «distreure's» i, per tant, el seu derivat postverbal *deport* s'entenia com a «recreació».

En el Diccionari català-valencià-balear (Alcover-Moll, 1930-1962) se cita fent referència a Jaume I (Llibre dels fets o Crònica de Jaume I, p. 127): «Nos estàvem en nostre regne en Aragó iugan e deportan»; en l'obra de Ramon Llull se citava que «Tots tres acordaren que se anassen deportan per recrear la ànima» (Llull, Llibre del Gentil, p. 8).

A la segona meitat del segle XIII, el cronista Bernat Desclot comentava que el rei d'Aragó Pere III «no feya semblant de res, mas que caçava e deportava e deleitava son cors» (Buchon, 1841, p. 654). També ens comentava que en aquell temps a València:

«Havia molts serrayns cavallers e molts ballesters e d'altres homens d'armes; e caseuns jorns exien de fora per fer mescles e torneigs ab aquells de la ost; e anaven los que querir tro al mur e tro als portals; e qui romanien molts serrayns morts de colps e de llances e d'espases; e aquest deport tenien quatre hores jorn.» (Buchon, 1841, p. 603)

La paraula *deport* la trobem en una carta escrita —el 1408— per Bernat Metge, secretari de Martí I rei d'Aragó, en què indicava l'estança del seu senyor a la Torre Bellesguard de Barcelona. Aquesta finca es va adquirir per millorar la salut del rei, que tenia una tendència a l'obesitat i una actitud física sedentària (Carreras, 1901).

«Lo Rey. Procurador Reyal segons per altra lletra vos havem escrit, nós havem comprat ací en lo territori de Barchinona una torre, a la qual havem més nom Bellesguard, on la major partida de l'any entenem habitar, e aço per sanitat, plaer e deport de nostra persona.»

En la primera edició de la crònica de Jaume I, Ramon Muntaner ens deixava constància de com el rei «en la ciutat de Valencia stech deportant, e alegrant si mateix, e anava de caça, e a deportes» (Muntaner, 1558, p. 22).

Amb el temps la paraula *deport* va prendre un significat relacionat amb el canvi d'ànim i/o de l'esperit: s'utilitzava *deport* o *deportar* per a expressar una situació diferent de l'activitat habitual, una distracció com a descans després de la fatiga, que produïa divertiment i plaer (Roselló, 1859). Aquest canvi de situació corporal i anímica s'associava sovint amb l'exercici físic a l'aire lliure. El joc i l'exercici físic saludable, doncs —com la caça—, formaven part d'aquest *deport*.

En les llengües romàniques, l'ètim llatí *deportare* va derivar cap a *deport* en el català, al *dopòrto* en l'italià, al *deporte* en el castellà, al *desporto/deporte* en el portuguès, i al *deport* en el francès. El francès del segle XII tenia com a variant *desport*, que es referia a «divertiment, diversió, recreació».

Cap al segle XIV, moment en què existia un predomini de França sobre Anglaterra, la variant francesa *desport* s'incorporà a la llengua anglesa com a *disport*. Es tractava d'un de tants gal·licismes que s'introduïren a Anglaterra. Cap al segle XV es produí una afèresi i de *disport* es passà a *sport*. La paraula va modificar la seva accepció cap al segle XVIII: es començà a utilitzar per a designar activitats físiques i recreatives a l'aire lliure amb un caràcter de competició.

Cap a mitjan segle XIX, hi ha una forta influència de la cultura anglesa a França. Els anglicismes s'estenen pertot arreu amb l'expansió colonial britànica i les societats europees també incorporen i modifiquen aspectes semàntics de la llengua.² En el cas de Catalunya s'adopta cap a principi de la dècada de 1920 el mot *esport*, que té l'ètim anglès *sport* com a origen.

Tal com cita Javier Olivera (1993): «el contingut semàntic de la paraula *esport* es fonamenta des de la primera etapa fins al final del segle XIX en la pertinència constant del tret "recreació", mentre que en l'etapa final del segle XX gira al voltant del semema "activitat competitiva amb exercici físic i que es porta a terme amb esportivitat"».

2 Anàlisi històrica

En l'àmbit de l'associacionisme encara avui hi ha entitats històriques que legitimen el terme *deport*: Reial Club Sportiu Espanyol, CF Reus Sportiu, Club Sportiu Banyoles, Club Sportiu Júpiter, Club Sportiu Terrassa Hockey, Club Sportiu Masnou, Club Sportiu Blanes, Club Sportiu Tortosa, Club Sportiu Ribes, Club Sportiu Riudoms, Club Sportiu les Borges del Camp, Club Sportiu Alcanar, etc.

A Catalunya, en els orígens moderns de l'esport, un nombre important d'associacions utilitzaven els substantius i els adjectius de l'arrel etimològica de la paraula *deport*: *deportista*, *deportiva*, *deportivisme*, *deportiu* o *deportivitat*.

El terme *esport*, el van utilitzar periodistes esportius com Josep Elias Juncosa (1880-1944), que signava amb el pseudònim de «Corredisses». El 1902 Josep Elias havia adoptat per al català de *La Veu de Catalunya* (1891-1937) el terme *futbol*. Aquesta opció era elogiada per Antoni Viada (1902) que deia que «el amigo Corredisses ha emprendido también la tarea de españolizar los exóticos deportivos, vistiéndolos en catalán, que no deja de ser una lengua española, y, según Menéndez y Pelayo, más antigua que la castellana».

Entre el 1903 i el 1917 aquest *sportsman* de Barcelona utilitzava en els articles de «Sport» que publicava en la *Il·lustració Catalana* (1903-1917) els termes: *sport*, *sportiu*, *sportiva*, i en algunes ocasions va incloure el terme *esport*.

En aquesta publicació el mot *sport* es va utilitzar durant gran part del segle XIX, però a partir del segle XX també es va començar a utilitzar *deport*, per a referir-se a la pràctica de la natació, del *football*, del *lawn-tennis*, del *velocipedisme*, de caminar, del rem, etc. Així, trobem expressions com «els aficionats al deport» o «practiquen el deport més higiènic». També s'utilitzava l'adjectivació *deportiva*. Es comentava que «la vida deportiva, com més va, més adeptes guanya entre l'element femení». Apareixien expressions que parlaven de «la setmana deportiva», «la comissió deportiva», «la festa deportiva», «la biblioteca deportiva», «proesa deportiva», «manifestació deportiva», «temporada deportiva». L'adjectiu *deportiu*, en masculí, també era força utilitzat: «company deportiu», «periodista deportiu», «èxit deportiu», «fervent deportiu», «festival deportiu», «periodich deportiu», «element deportiu», «programa deportiu», «festivals deportius», «Sindicat de Periodistes Deportius»... El mot *deportista* el trobem en parlar del «Moto club deportista», «el senyor deportista», «conegut deportista», «entusiasta deportista»...

Narcís Masferrer (1912), director d'*El Mundo Deportivo*, comentava que Josep Elias va ser redactor de la

Il·lustració Catalana en el decurs de vuit anys gràcies al seu perfecte domini de la llengua catalana i que va fer que a tot Catalunya es fes popular el nou terme en reproduir-se en molts dels seus articles.

La premsa en català, com el setmanari *L'Hereu* (1913), incorporava la secció de «Deports»,³ però també la premsa esportiva fora de Barcelona adoptava capçaleres com *Sabadell Sportiu: Periòdic Bisetmanal de Sports i Teatres* (1914), *Lleyda Deportiva* (1922), *La Raça: Orgue del Deport Català* (1922), *Mataró Sportiu* (1922), *Penedès Sportiu* (Vendrell, 1924), *La Comarca Deportiva* (Figueres, 1926). Més populars van ser els setmanaris humorístics com *La Barrila Deportiva* (1924), *Sidral Sportiu* (1925) o *Safareig Sportiu* (1925), que identificaven el sentiment i la veu del poble, i que contribuïen a la divulgació de la llengua catalana.

Així, també trobem en la premsa seccions amb el nom de «Crònica Deportiva», a *Tasca* (CADCI de Lleida, 1922) o «Els Deports», a *Lleida*, revista d'informacions i estudis (1927).

Capçalera de *Lleyda Deportiva* (1923), revista setmanal editada per Joventut Republicana de Lleida

Ocasionalment, a partir del segle XX es localitza el vocable *esport* en alguns textos, però el primer que va utilitzar el mot *esport* sistemàticament i amb intencions de «catalanitzar-lo» va ser el mateix Josep Elias que, en aquell temps, com hem dit, era un dels millors coneixedors de la llengua catalana. El 1918 el periodista esportiu de *La Veu de Catalunya* (1880-1937) va començar a utilitzar el nou mot amb totes les seves variants. Aquesta apreciació la trobem en l'article «Per què fem esport?», que publicà en els *Quaderns d'Estudi* (1918). Val a dir, però, que fins aleshores aquest periodista havia utilitzat gairebé sempre la forma anglesa *sport*. Vegem com s'expressava en aquest sentit.

«En el català antic es troba la paraula *deport* usada en el sentit d'entreteniment o diversió en general, i aquesta és la definició que a les seves derivades *deporte* i *deport* a ambdues bandes del Pirineu, donen qualques diccionaris moderns. Per fugir d'això i potser per seguir la tendència d'universalització del mot *sport*, aquest ha sigut acceptat avui dia sense discussió venint a donar-se-li un sentit especial que anem a tractar lleugerament.

S'entén en termes generals per esport tot joc o exercici generalment a l'aire lliure, que tingui com a base fonamental el cultiu dels múscles del cos humà, per donar-los força, elasticitat i resistència.»

Josep Elias utilitzà conscientment una vocal epentètica, la *e*, per a catalanitzar l'anglicisme. Però aquesta forma ja feia molts anys que es produïa de forma habitual en la llengua castellana, molt abans, fins i tot, d'utilitzar el terme *deporte*. Així en deixava constància *La Dinastia* (Barcelona, 27 d'octubre de 1890), quan parlava de «El esport madrileño», per referir-se a les curses de cavalls de la capital espanyola.

Aquest canvi de Josep Elias, també el trobem en les obres que va publicar per al Consell de Pedagogia de la Diputació de Barcelona a la «Col·lecció Minerva»: *Jocs de pilota* (1917) i *Exercicis de mar* (1918). En la primera publicació, Elias encara parlava de *sport* i *sports*, però en la segona obra, el mot s'havia canviat i parlava de *esport* i *esportiu*.

Josep Elias era militant de la Lliga Regionalista i un gran defensor del català (Elias Campins, 1992). Com a periodista, va esdevenir un element indiscutible per a la normalització de la llengua en els àmbits esportius —o deportius.

Potser aquest canvi va estar motivat per la campanya que aquest mateix any es va iniciar per a fomentar l'ús del català entre les entitats esportives. Entitats com el Sindicat de Periodistes Deportius, el Futbol Club Barcelona, el Centre Excursionista de Catalunya, la Federació Catalana de Foot-ball o el Reial Club Deportivo Espanyol, s'hi van adherir. En aquest sentit, a *El Mundo Deportivo* (30 de gener de 1919, p. 1-2) es presentava un article en què es deia que el moviment autonomista de Catalunya estava repercutint en l'associacionisme esportiu. A partir d'aquest moment moltes entitats van acordar adoptar l'oficialitat de la llengua catalana. Entre aquestes es presentava un comunicat del Reial Club Deportivo Espanyol, en què manifestava el seu propòsit catalanista i la intenció d'usar el català, sense marcar cap orientació política.

La campanya coincidia amb un moment en què es començaven a prendre iniciatives institucionals per a la defensa de la llengua i l'autogovern de Catalunya. La Mancomunitat (1914-1924), amb la presidència de Josep Puig i Cadafalch (1867-1956), va impulsar el 1918 el primer projecte a favor d'un estatut d'autonomia.

Enric Prat de la Riba (1870-1917) —aleshores president de la Diputació de Barcelona— va cridar Pompeu Fabra (1868-1948) per dirigir la normativització del català. El 1912 Fabra va presentar la *Gramàtica de la llengua catalana* i el 1917 publicava el *Diccionari ortogràfic* —Institut d'Estudis Catalans— en què es va adoptar oficialment el terme *esport*: «esport [angl.: sport] m.; pl. Esports» i on també incorporava l'adverbi *esportivament*, i la veu *esportiu*. Un any més tard, en el volum III del *Diccionari Aguiló* (1915-1934), que va ser

publicat per l'Institut d'Estudis Catalans sota la revisió i direcció de Pompeu Fabra i Manuel de Montoliu, no s'hi va incloure la referència al mot *esport*.

Josep Elias i Juncosa

A partir d'aquests anys, l'ús del mot *esport* es va anar normalitzant, encara que molt lentament. Indicis d'aquesta normalització els trobem, en la premsa lleidatana, en les aportacions del mestre i professor d'educació física Antoni Sabater (1919).⁴ Descobrim, però, com encara s'hi barregen les expressions:

«fomentar l'afició al sport a sia'l desarrotllo de la cultura física del nostre jovent, que bastant ho necessita ja que son molts los que a falta de Camp d'Esports s'ajouquen en locals on aprenen a jugar-se'ls diners i altres vicis mes reprovables que'l joc».⁵

Revisant l'hemeroteca esportiva de l'època, trobem que es parlava de la Secció d'Esports del CADCI (Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria (1918), del Camp d'Esports de la Jovenut Republicana de Lleida (1919), de la Secció d'Esports i Muntanya del CEC (Centre Excursionista de Catalunya) (1919), de la Secció d'Esports i Excursions del Círculo Barcelonès (1919), de la Secció d'Esports de l'Orfeó de Sants (1921) i del Centre d'Esports de Sants (1921).

La Mancomunitat va endegar un impuls per a l'estandardització lingüística més enllà dels cercles literaris. Pretenia difondre la lectura popular en català i en aquest sentit va estimular una important obra editorial.

No obstant això, la barreja dels mots continuà sent freqüent. Podem dir que en els anys vint la indiferència terminològica va arribar a la seva plenitud. Hi ha casos en què s'utilitzaven les dues variants:

«Nosaltres que coneixem a fons els seus components, tots els esportistes de soca i arrel, entre els quins figuren bon nombre d'autoritats de deportivisme lleidatà, tenim el plé convenciment de que aniran a fer obra positiva.»⁶

Pel que fa a la denominació de les entitats, s'utilitzaven també les dues expressions: com en el cas de la Unió Deportiva Girona i/o Unió Esportiva Girona (1922); o el de la Unió Deportiva de Sans i/o Unió Sportiva de Sans i/o Unió Esportiva de Sans.

Aquesta confusió és produïda igualment en el castellà. Així, en *El Mundo Deportivo* s'utilitzava la paraula *esport, esportivo, esportiva i esportivas*.

Amb la irrupció en la premsa catalana del setmanari humorístic *Xut!* (1922-36), la popularització de la llengua catalana va experimentar un avenç cabdal. A partir d'aleshores es va demostrar que el català també podia competir amb la premsa esportiva en castellà del moment. Per a Faura et al. (2002), el *Xut!* «va saber construir un llenguatge humorístic propi i va contribuir a difondre l'ús del català escrit en l'àmbit del periodisme esportiu». L'èxit d'aquest nou estil de periodisme va donar ales a altres publicacions semblants, així com també a una premsa de contingut més generalista com *L'Esport Català* (1925-1927). Fundat i dirigit per Vicenç Bernades i Antoni Vilà, *L'Esport Català* va col·laborar en la normalització popular de la llengua, en un moment en què la Dictadura de Primo de Rivera censurava gran part de l'associacionisme catalanista i de la identitat nacional. Així es presentava en el seu primer número del 7 d'abril de 1925:

«La crida que encara no fa dos mesos adresem a l'opinió esportiva catalana demanant-li el seu concurs per a la publicació d'un periòdic d'esports redactat en la nostra llengua, ha estat atesa bastament i l'aparició d'aquest primer número de *L'ESPORT CATALÀ* n'és la prova més clara.

L'ESPORT CATALÀ neix, doncs de la voluntat d'aquests esportius que responen coralment a la nostra crida han depositat en nosaltres llur confiança. [...]

L'ESPORT CATALÀ estarà principalment redactat per vells periodistes i periodistes novells, enamorats de la seva professió. I que en les seves columnes trobaran el ressó adequat totes les manifestacions de l'esport que es practiqui a Catalunya procurant ensens estar atens a allò que d'altres països pugui tenir per a nosaltres un veritable i positiu interès».

En el *Xut!*, durant el primer període entre el 1922 i el 1926, la freqüència d'aparició de termes relacionats amb el deport eren al voltant del 40 % (*deport, deportista, deportistes, deportiu, deportius, deportives, deportivitat,*

deports) i els relacionats amb l'esport, al voltant del 60 % (*esport, esportista, esportistes, esportiu, esportius, esportiva, esportives, esportivitat, esports*). Si portem aquest estudi a *L'Esport Català*, durant el període del 1925 al 1927, els derivats del terme *deport* pràcticament s'han extingit. En aquest sentit, *L'Esport Català* va contribuir a normalitzar el mot *esport*, amb totes les seves variants. En el *Xut!*, entre el període del 1927 al 1931, l'aparició dels derivats de *deport*, tenen una freqüència molt baixa i molt poc significativa.⁷

No obstant això, la paraula *deport* encara seguia viva en la parla i en alguns mitjans escrits. Valgui l'exemple del *Cicle de conferències* (c. 1927) a la Federació Catalana de Futbol, on Manuel de la Sota va participar amb una xerrada amb el nom de «Esportivismes antideportius i Antiesportivismes deportius». Aquest periodista de Biscaia argumentava que «un conferenciant d'esports ha d'ésser abans que tot un conferenciant deportista, és a dir, ha de practicar alguna mena d'exercici físic».

Val a dir que en els anys vint es van constituir moltes entitats que van adoptar l'adjectivació *deportiu*: Club Olot Deportiu, Club Deportiu Júpiter, Club Deportiu Europa, Club Deportiu Mataró, Valls Deportiu, Farnés Deportiu, Club Deportiu Lleidatà, Catalunya Deportiu (Lleida), Club Deportiu de Mora, Ateneu Deportiu (Sant Feliu de Guixols), Club Deportiu Olímpic, Unió Deportiva Girona, Club Deportiu Tàrrrega, Club Deportiu Sitgetà, Peña Deportiva Salvat (Lleida)...

Com anota Franquesa (2008, p. 88), el 1923 Fabra es va referir als manlleus anglesos de l'esport: «quan un mot anglès que no ha trobat la seva traducció catalana és ja d'un ús general i pot considerar-se una adquisició definitiva de la llengua, és qüestió d'escriure'l a la catalana, sempre, però, que la seva pronunciació no sigui massa allunyada de la que té el mot en la llengua originària. Així, el mot *football*, que sona *futbol*, és avui admès per tothom, escrit *futbol*, grafia que té l'avantatge de no afavorir (com feia la grafia anglesa) la pronúncia *football*» (*Conversa 356 – La Publicitat*, 13 d'abril de 1923). En aquest sentit, Fabra es pronunciava de la mateixa manera que ja ho havia fet Josep Elias Juncosa, el primer d'admetre en català els mots *esport* i *futbol*, tal com els havia divulgat anys abans (Viada, 1902).

Aquesta discussió envers els manlleus de l'esport, també es donava en la llengua castellana. Singularment, a Catalunya, a través de la revista *Los Deportes* (1897-1910) i sota el liderat d'Antoni Viada, es van iniciar les primeres intervencions per tal de castellanitzar l'esport.

«Veo que Un Delantero acepta con pruebas de buen gusto la palabra deporte, cuyas acepciones oficiales son las mismas que la de la inglesa sport, con la ventaja sobre la última de que ésta significa además juguete, burla y payasada, que mal se avienen con las altas concepciones de la educación física.

De todo lo dicho se derivan lógicamente dos conclusiones que me parece han de ser aprobadas por los interesados en el tema: 1ª Que cuando no haya en español palabra con que traducir otra extranjera se admita ésta, previa su adaptación fonética y desinencial, cosa sumamente sencilla y hacedera. 2ª Que cuando la voz extranjera tenga en español su equivalente exacta o muy aproximada, se use la palabra española.

Es lo que sin agraviar a nadie me complazco en trasladar a usted para aclimatación de los deportes extranjeros y renacimiento de los nacionales».⁸

Amb el *Diccionari general de la llengua catalana* (1932) es va adoptar definitivament com a normatiu el mot *esport*.

3 Els termes *deport* i *esport* en els diccionaris

La definició del terme *deport* la trobem, al llarg de la història, en els diccionaris següents:

- En el *Diccionari català-castellà-llatí-francès-italià* [DCCLFI] (1839, p. 647), apareix com a «Deport. S. m. ant. Divertiment, recreació, passatèmps». Cal remarcar que, ja en el segle XIX, l'infinitiu *deportar*, el substantiu *deport* o el gerundi *deportant* o bé havien caigut en desús o bé s'utilitzaven en d'altres accepcions (Roselló, 1859).
- En el *Diccionari general de la llengua catalana* [DGLC] (Fabra, 1932) té la següent definició: «Deport: m. Recreació, esbarjo, comunament a l'aire lliure». També s'incorporava «Deportar-se: v. pron. Lliurar-se a un deport».
- En el *Diccionari de la llengua catalana* [DIEC], Institut d'Estudis Catalans (1995) o en el *Diccionari de la llengua catalana* [DLC], Enciclopèdia Catalana (1987), 7a ed.: «Deport. m. Recreació, esbarjo, comunament a l'aire lliure».
- Aquesta darrera definició encara es manté en el *Gran diccionari de la llengua catalana* [GDLC] (Enciclopèdia Catalana, 1998) i en el *Diccionari de la llengua catalana* [DIEC2] (IEC, 2a ed., 2007).
- El *Diccionari valencià on line* [DV] té l'entrada *deport*: «Recreació, comunament a l'aire lliure».
- En el *Diccionari català general* [DCG] de Miquel Arimany (1965) *deport* s'expressa com a «Recreació, esbarjo amb exercici físic, i com a prova de destresa, gen. a l'aire lliure». La forma verbal *deportar-se*, en canvi, desapareix o es concreta com a expressió antiga i en desús.

Pel que fa al terme *esport*:

- En el *Diccionari general de la llengua catalana* (Fabra, 1932) el terme *esport* es concreta com a «[angl. sport] m. Joc o exercici corporal en què es fa prova d'agilitat, destresa o força, i que aprofita al cos i a l'esperit, al qual dona promptitud, ardidesa, tenacitat, etc., com són els jocs de pilota, la natació, l'excursionisme, etc.».

- Per a Miquel Arimany (1965) *esport* és un «Exercici físic, palesant força i destresa, practicat generalment a l'aire lliure, seguint unes regles predefinides, i competitiu».
- En la setena edició del *Diccionari general de la llengua catalana* (Fabra, 1981, 15a ed.) continua la mateixa definició de 1932.
- En el *Diccionari de la llengua catalana* (IEC, 1995), *esport* és aquell «Exercici corporal d'agilitat, destresa o de força, que es practica individualment o en grup, amb intencionalitat lúdica o competitiu seguint unes regles».
- En el *Diccionari de la llengua catalana* (IEC, 2a ed., 2007) per *esport* s'entén el següent: «Exercici corporal d'agilitat, destresa o força, que es practica individualment o en grup, amb intencionalitat lúdica o competitiva i seguint unes regles establertes».
- En el *Gran diccionari de la llengua catalana* (Enciclopèdia Catalana) *esport* es defineix com l'«Exercici corporal practicat, especialment a l'aire lliure, per afecció, competició o exhibició»; com també ho expressa el *Diccionari valencià on line*.
- En el *Diccionari català-valencià-balear* [DCVB], *esport* és: «Joc o exercici corporal en què es fa prova de destresa, agilitat o força, en profit simultani del cos i de l'esperit». En aquesta obra l'*esport* té com a sinònim el mot *deport*.
- Recentment, el *Diccionari general de l'esport* [DGE] (2010) —TERMCAT— concreta que *esport* és una «Activitat corporal d'agilitat, destresa o força reglamentada i institucionalitzada que requereix un esforç continuat i un entrenament específic i metòdic».

4 Discussió

Aquesta última definició de *esport* del *Diccionari general de l'esport* (2010) circumscriu el seu significat a l'activitat institucionalitzada i programada, i elimina alguns dels caràcters expressats en les anteriors definicions, com «exercici», «joc», «intencionalitat lúdica», «a l'aire lliure», «per afecció» o «profit simultani del cos i de l'esperit».

A més, el TERMCAT no ha inclòs el mot *deport*—com tampoc no ho va fer el *Diccionari de l'esport català-castellà / castellà-català* d'Enciclopèdia Catalana (1989).

Sembla que anar a córrer, jugar un partit de futbol amb un grup d'amics, nedar una estona, passejar en bicicleta, caminar o fer gimnàstica lliurement —així és com s'ha practicat sempre—, ja no és *esport*... podria ser, doncs, que això fos *deport*?

Val a dir que el *Diccionari català-valencià-balear* assenyala que *esport* té l'ètim pres modernament de l'anglès *sport* i el considera sinònim de *deport*: «Diversió, recreació» —ètim: derivat postverbal de *deportar*— i que el terme *deport* continua apareixent en els dicci-

Diccionaris	Terme <i>deport</i>	Diccionaris	Terme <i>esport</i>
DCCLFI (1839)	«Divertiment, recreació, passatèmps».	DGLC (1932) DGLC (1981)	«Exercici corporal practicat, especialment a l'aire lliure, per afeció, competició o exhibició».
DGLC (1932) DEC (1987) DIEC (1995) GDLC (1998) DIEC2 (2007)	«Recreació, esbarjo, comunament a l'aire lliure».	DCG (1965)	«Exercici físic, palesant força i destresa, practicat generalment a l'aire lliure, seguint unes regles predeterminades, i competitiu».
DV	«Recreació, comunament a l'aire lliure».	DIEC (1995)	«Exercici corporal d'agilitat, destresa o de força, que es practica individualment o en grup, amb intencionalitat lúdica o competitiva seguint unes regles».
DCG (1965)	«Recreació, esbarjo amb exercici físic, i com a prova de destresa, generalment a l'aire lliure».	DIEC2 (2007)	«Exercici corporal d'agilitat, destresa o força, que es practica individualment o en grup, amb intencionalitat lúdica o competitiva i seguint unes regles establertes».
		GDLC (1998)	«Exercici corporal practicat, especialment a l'aire lliure, per afeció, competició o exhibició».
		DCVB	«Joc o exercici corporal en què es fa prova de destresa, agilitat o força, en profit simultani del cos i de l'esperit». En aquesta obra l' <i>esport</i> té com a sinònim el mot <i>deport</i> .
		DGE (2010)	«Activitat corporal d'agilitat, destresa o força reglamentada i institucionalitzada que requereix un esforç continuat i un entrenament específic i metòdic».

TAULA I. Comparació de les definicions dels termes *esport* i *deport*

onaris generals com a «Recreació, esbarjo, comunament a l'aire lliure».

Abans molta gent gran utilitzava el terme *deport* per a referir-se a l'exercici físic en temps d'oci. Sovint, però, se'ls corregia: era un «castellanisme» —els deien—, s'ha de dir «esport». Aquest fou el motiu pel qual molts vam substituir el *deport* per l'*esport*.

Amb la definició actual que el TERMCAT dóna del terme *esport*, i recuperant l'accepció que tenia el terme *deport* abans que ens diguessin que era un castellanisme, sembla coherent, ara, plantejar una accepció diferenciada per a cadascun d'ells.

5 Conclusió

Hem de fugir de la falsa creença que la paraula *deport* és un castellanisme. Som de l'opinió que el català ha d'acceptar arcaïsmes de la pròpia llengua o estrangeïsmes només per a cobrir mancances conceptuais. No hi ha cap dubte que el mot *esport* és un manlleu força arrelat i normativitzat en la parla, però el seu significat no està fixat d'una manera clara.

Avui el TERMCAT, en l'entrada *esport*, limita aquest significat. No podria ser que això conduís també a l'ambigüitat i/o a la contradicció en les interpreta-

cions legislatives i jurídiques dels textos normatius on apareix aquest terme? Hem de tenir en compte que, actualment, les activitats físiques recreatives i/o relacionades amb la salut, tenen un nivell de professionalització semblant al de les activitats físiques reglamentades i institucionalitzades. Quin sentit té, doncs, no incloure-les com a significat del terme *esport* en el diccionari especialitzat?

Potser ara molts haurem de tornar al *deport* perquè —segons se'ns diu oficialment— no fem *esport*. En l'àmbit cultural el *deport* representa, creiem, la identitat i l'autenticitat de la llengua del poble i de la seva història; podria representar el reviscolament d'un mot que popularment ha donat cabuda conceptual a una infinitat d'activitats físiques i recreatives, jocs i pràctiques d'exercici físic.

Proposem, finalment, i segons tota l'argumentació exposada, aquestes dues alternatives que donarien una definitiva coherència terminològica a les accepcions de *esport* i *deport*:

- o bé la coexistència d'ambdós termes, *esport* i *deport*, al *Diccionari general de l'esport*, l'un referint-se a l'activitat física institucionalitzada —segons la seva actual definició— i l'altre a l'activitat física d'*esbarjo*, respectivament;
- o bé donar (també en el *Diccionari general de l'esport*) una àmplia definició del mot *esport*, on tingués cabuda tota la seva polisèmia conceptual i deixar el mot *deport* (en els diccionaris generals) tal com és expressat per la seva definició actual, però considerant-lo, a més, sinònim de *esport*. ✿

Bibliografia

- AGUILÓ I FUSTER, Marià (1918). *Diccionari Aguiló. Materials lexicogràfics aplegats per Marià Aguiló i Fuster*. Tom III. Barcelona: Instituts d'Estudis Catalans.
- ALCOVER, Antoni M.; MOLL, Francesc de B. (1930-1962). *Diccionari català-valencià-balear*. 2a ed. Palma de Mallorca: Moll, 1982. Accessible en línia: <<http://dcbv.iecat.net>>.
- ARIMANY, Miquel (1965). *Diccionari català general*. Barcelona: Miquel Arimany.
- BUCHON, Jean Alexandre C. (1841). *Chroniques étrangères relatives aux expéditions françaises pendant le XIIIe*. París: Mairret Libraire Editeur.
- CARRERAS CANDI, Francesc (1901). «Bellesguart, Real sitio de Martin I». *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona* [Tip. Casa Provincial de la Caridad], any 1, núm. 2 (abril-juny), p. 55-65.
- Diccionari valencià on line*. Accessible en línia: <<http://www.trobat.com/servicis/dvo.php>>.
- ELIAS I CAMPINS, Raimon (1992). *Josep Elias i Juncosa «Corredisses», un precursor de l'olímpisme català*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència. Secretaria General de l'Esport.
- ELIAS JUNCOSA, Josep (1917). *Jocs de pilota*. Barcelona: Consell de Pedagogia de la Diputació de Barcelona: Imp. Catalònia.
- ELIAS JUNCOSA, Josep (1918). *Exercicis de Mar*. Barcelona: Imp. Lib. Ricard Durand i Alsina.
- ELIAS JUNCOSA, Josep (1918). «Per que fem esport? I», *Quaderns d'Estudi*, vol. II, núm. 1 (març), p. 28-40.
- ENCICLOPÈDIA CATALANA (1987). *Diccionari de la llengua catalana*. 7a ed. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- ENCICLOPÈDIA CATALANA (1989). *Diccionari de l'esport català-castellà / castellà-català*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, Generalitat de Catalunya. Secretaria General de l'Esport.
- ENCICLOPÈDIA CATALANA (1998). *Gran diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- FABRA, Pompeu (1917). *Diccionari ortogràfic*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- FABRA, Pompeu (1932). *Diccionari general de la llengua catalana*. Barcelona: Llibreria Catalònia.
- FABRA, Pompeu (1932). *Diccionari general de la llengua catalana*. 15a ed. Barcelona: EDHASA, 1981.
- FAURA, Neus; TORRENT, Anna Maria; CASALS, Daniel (ed.) (2007). *Futbol i llengua*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.
- FEDERACIÓ CATALANA DE FUTBOL (s. a.). *Cicle de conferències*. Barcelona: Sabadell y C^a, S. en C.
- FRANQUESA BONET, Ester (2008). *La terminologia. Un mirall al món*. Barcelona: Editorial UOC.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1995). *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Edicions 3 i 4, Edicions 62, Editorial Moll, Enciclopèdia Catalana, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2007). *Diccionari de la llengua catalana*. 2a ed. Barcelona: Edicions 62, Enciclopèdia Catalana.
- MASFERRER, Narciso (1912). «Periodistas deportivos. José Elias Juncosa». *El Mundo Deportivo* (8 febrer), p. 1.

- MIR, Jordi; BONET, Ester; LLOVERA, Sílvia (2010). «Fabra i l'esport: de la dimensió social a l'aportació terminològica». *Terminàlia*, núm. 1, p. 71-77.
- MUNTANER, Ramon (1558). *Chronica, o descripció dels fets e hazanyes del inclyt Rey don Jaume Primer*. València: Casa de la Viuda de Joan Mey Flandro.
- OLIVERA BETRÁN, Javier (1993). «Reflexions sobre l'origen de l'esport». *Apunts: Educació Física i Esports*, núm. 33, p. 12-23.
- PELAYO BRIZ, Francesc (1864). *Ausias March, obras de aquest poeta*. Barcelona. Llibreteria de E. Fernando Roca.
- REBAGLIATO, Joan; BOVER, Jordi (2010). «El "Diccionari general de l'esport"». *Terminàlia*, núm. 1, p. 48-51.
- ROIG, Jaume (1865). *Lo Libre de les dones e de conçells*. Barcelona: Libretaria de Joan Roca y Bros.
- ROSELLÓ, Gerónimo (1859). *Obras rimadas de Ramon Llull escritas en idioma catalán-provenzal, publicadas por primera vez con un artículo biográfico. Ilustraciones y variantes. Seguidas de un glosario de voces antiguas*. Palma: Imp. de Pedro José Gelabert.
- SOCIETAT DE CATALANS (1839). *Diccionari català-castellà-llatí-francès-italià*. Tom primer. Barcelona: Imp. de Joseph Torner.
- SOLER DAMIANS, Joan (1936). *Assaig d'un pla general d'educació física*. Barcelona: Norma.
- TALLADA, Josep Maria; BARNADES, Josep; RODRÍGUEZ, Antoni (1919). «En la hora de la Autonomia. El movimiento autonomista de Cataluña repercute en el seno de nuestras sociedades deportivas, siendo muchas de nuestras las que acuerdan la oficialidad del idioma catalán. Un manifiesto, una comunicación y un propósito». *El Mundo Deportivo* (30 gener), p. 1-2.
- TERMCAT (2010). *Diccionari general de l'esport*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de la Vicepresidència.
- VIADA, Antoni (1902). «Sobre el vocabulario deportivo VI». *Los Deportes* (24 agost), p. 507-508.
- (1912). «Una entitat deportiva». *Tasca*, núm. 2, maig 1922.

Notes

1. Una de les primeres presències de la paraula *deport* la trobem en la llengua provençal en Guillem VII d'Aquitània (1071-1127), entesa com a sentit de «diversió, oci o passatemps».
2. El 1854 a França es publicava *Le Sport*, que cobria les notícies de les societats que es dedicaven a les curses de cavalls, la natació, la caça, la gimnàstica, el rem, el patinatge, l'esgrima, el tir amb carrabina, etc.
3. *L'Hereu* (Barcelona), núm. 2 (7 novembre 1913).
4. En aquesta època Pompeu Fabra iniciava una dilatada campanya de propaganda en la divulgació de la llengua catalana amb les *Converses filològiques* publicades inicialment a *La Publicidad* —18 de novembre de 1919— i que posteriorment van continuar a *La Publicitat* (1922-1927).
5. *Urgell-Segarra* (Mollerussa), núm. 14 (13 abril 1919), p. 4.
6. «Una entitat deportiva», *Tasca*, núm. 2 (maig 1922).
7. Estudi propi a partir de la recerca de mots a ARCA, Arxiu de Revistes Catalanes Antigues.
8. «Carta sin sobre», *La Vanguardia* (23 gener 1902), p. 2.